Mathieu Beekman in Nistelrode

door Harrie van Grinsven

Bezoekers vragen hem wel eens: “Mariaveen, waar ligt die plaats? We kunnen die nergens vinden. “ Gerald Willems, hovenier en, samen met zijn echtgenote, stichter van het Toon Kortoomspark aan de Griendtsveenseweg in Deurne, legt aan het begin van zijn korte rondleiding geduldig aan zijn publiek uit dat schrijver Toon Kortooms die plaats gefantaseerd moet hebben. Helenaveen en Griendtsveen, dat zijn bestaande plaatsen in de Peel met een relatief nog jonge geschiedenis. Mariaveen bestaat niet, wel de Mariapeel, een hoogveen-achtig natuurgebied in de gemeente Horst aan de Maas.

Ach, ik kom het zelf ook zo vaak tegen als ik mijzelf voorstel en die ander mij dan vraagt of mijn familienaam Van Grinsven een relatie heeft met de naam en plaats Griendsveen? Die vragensteller moet ik dan teleurstellen. Mijn wortels en mijn stamboomonderzoek naar de familienaam gaan ver terug naar de 13^{e} eeuw. Oorspronkelijk was de naam Griensvenne en mijn voorouders kwamen toen van Den Dungen en Sint Michielsgestel. De straatnaam “Grinsel” bestaat nog in Den Dungen en de plaatselijke heemkundekring brengt een periodiek uit met de naam: “Het Griensvenneke”. Verschillen zoals Grinsven, Grunsven en Griensven berusten op en zijn vaak te herleiden tot kleine verschrijvingen door de tijd.

Griendtsveen werd rond 1885 gesticht. De geschiedenis van Griendtsveen is verbonden aan de ontginning van de peel. De spoorlijn van Eindhoven naar Venlo, aangelegd in 1866, was van groot belang bij de ontginning van dit veengebied. Aannemer van deze spoorlijn (vanaf Helmond naar Venlo) was Jan van de Griendt (1804 - 1882), een koopman uit Den Bosch. Hij was in 1853 een van de oprichters van de "Maatschappij tot ontginning en vervening van de Peel", later omgedoopt in "Maatschappij Helenaveen". Van de Griendt stichtte het dorp Helenaveen. Zijn zoons Jozef en Eduard zetten zijn werk voort en stichtten het dorp Griendtsveen; beide dorpen zijn verbonden door de Helenavaart. Helenaveen ligt in Noord-Brabant, Griendtsveen in Limburg. In Griendtsveen was de Griendtsveen Turfstrooisel Maatschappij actief. In 1895 werd de kerk van Griendtsveen gebouwd, omdat de afstand tot het naburige America te groot was. Na verloop van tijd was alle veen afgegraven en kreeg het dorp een woonfunctie. Het is wellicht het enige dorp in Limburg dat nooit een agrarische functie heeft gehad. In 1956 werd een einde gemaakt aan het alleenbezit door de maatschappij van Van de Griendt. Met deze normalisatie was de ontginning van de Peel ten einde. Griendtsveen heeft nu een zeer schilderachtige ligging en heeft een beschermd dorpsgezicht.

De schrijver Toon Kortooms (1916 – 1999) ligt in Griendtsveen begraven. Zijn vader was directeur van het Deurnese gemeentelijke veenbedrijf en turfstrooiselfabriek. Dat bedrijf en zijn ouderlijk huis

Figuur 1 Graf Toon Kortooms

stonden "nog net" in de gemeente Deurne, maar vlak bij Griendtsveen. Het sociale leven van Toon Kortooms en zijn jeugd speelde zich dus af in het dorp Griendtsveen.
In zijn ouderlijk huis is nu het Toon Kortoomsmuseum gevestigd en wij, mijn broer en zussen met aanhang, gingen er op bezoek.

Toon Kortooms schreef zo'n 47 romans. De meesten werden uitgegeven, soms in meerdere talen.
Van zijn boek Beekman en Beekman werden volgens zijn uitgeverij, Uitgeverij Gottmer, meer dan twee miljoen exemplaren verkocht. Dat maakt het boek tot de best verkochte roman in Nederland ooit. Van Beekman en Beekman verschenen maar liefst 32 drukken. De romans van Toon spelen zich vooral af in de Peel en zijn vaak gebaseerd op eigen ervaringen.

Al op pagina 5, aan het begin van Hoofdstuk 1 van deze veel verkochte Brabantse roman uit 1949, vertelt Toon Kortooms: " *Het geslacht Beekman was de roem van de streek, waarin het sedert eeuwen was ontloken, opgebloeid en heengegaan – in de eeuwige cirkelgang van het leven. De loten van deze krachtige stam hadden zich in de loop der tijden verspreid over heel Brabant en zo woonde in Nistelrode: Mathieu Beekman, een man met een wonderbaarlijke grote snor, een man die niet wist wat een servet was, ofschoon hij zijn soep zonder morsen eten kon.*
En even verderop: *Zeven telgen bevolkten de boerderij*, *zeven onverschrokken telgen*. *Het hele gezin Beekman was een blijmoedig geslacht*. "

Toon Kortooms zal, zoals ook een dichter betaamd, zich bij het schrijven van zijn romans wat vrijheden veroorloofd hebben. In Beekman en Beekman maakt hij, daar waar die werkelijkheid mogelijk in twijfel kan worden getrokken, melding van het volgende:
" Als ge mij vraagt of het internaat in dit boek in werkelijkheid bestaat, dan zeg ik nadrukkelijk: neen! Als ge mij vraagt of de docenten bestaande personen verbeelden, dan zeg ik: neen – zij zijn gefantaseerde verschijningen. Als ge mij vraagt of de gebroeders Beekman en Hendrik van Ham en Bert van Rooij in werkelijkheid leven, dan zeg ik: zij leven overal ter wereld. En men zou de oorlog en het oorlogstuig gerust van de hand mogen doen, als driekwart van de mensheid uit Beekmannen bestond en de rest uit Hendrikken. " DE SCHRIJVER

Zijn de personages in het boek Beekman en Beekman dan allemaal en alleen maar fantasie? Hebben zij in het geheel niet bestaan? Is het allemaal maar uit de duim gezogen of heeft de schrijver Kortooms toch 'skon' mensen, 'goei vollek' ontmoet, mensen uit en in Nistelrode die hem inspireerden en zo ja, wie kunnen zij dan wel geweest zijn?
Verder mag je je hier dan nog hardop afvragen: Wat had Toon Kortooms wel niet met Nistelrode dat deze dorpsnaam al meteen genoemd wordt als de woonplaats van de besnorde, blijmoedige Mathieu Beekmans? Had immers een andere plaats in de Peel, dichter bij zijn geboorteplaats, niet veel meer voor de hand gelegen als je de keuze hebt uit meer dan 300 Brabantse plaatsnamen?

Figuur 2 Advertentie turfstrooiselfabriek Deurne

Misschien wel, maar dat is toch lang niet zeker. Nistelrode, een klein agrarisch dorp, vormde samen met het kerkdorp Vorstenbosch tot de herindeling in 1994 (Bernheze), de gemeente Nistelrode. In Nistelrode werd vroeger niet alleen turf gestookt maar wij kenden bij ons thuis ook het turfstrooisel dat als " vloerbedekking" onder het paard en bij de opfok van jong kuikens tot witte leghorn werd gebruikt. In Vorstenbosch is met historisch besef een straat Peelstraat genoemd, naar de uitloper van het peelgebied en als verwijzing naar de turf die er gestoken werd.

De Peelrandbreukzone is in het landschap herkenbaar van Roermond tot aan Oss, en vormt de noordelijke begrenzing van de Roerdalslenk. De breukzone bestaat uit meerdere breuken die zich vertakken door het landschap. Ten westen van Uden is één van deze vertakkingen, de Peelrandbreuk, uitzonderlijk mooi zichtbaar. Een tweede, parallelle breuk doorsnijdt Uden en loopt richting Nistelrode, waarbij hij het Maashorstgebied passeert. De breuken veroorzaken bijzondere hydrologische omstandigheden waardoor op sommige plaatsen de hogere delen in het landschap moerassig zijn door kwel van ijzerhoudend grondwater. Deze moerassige landschappen heten wijstgronden.

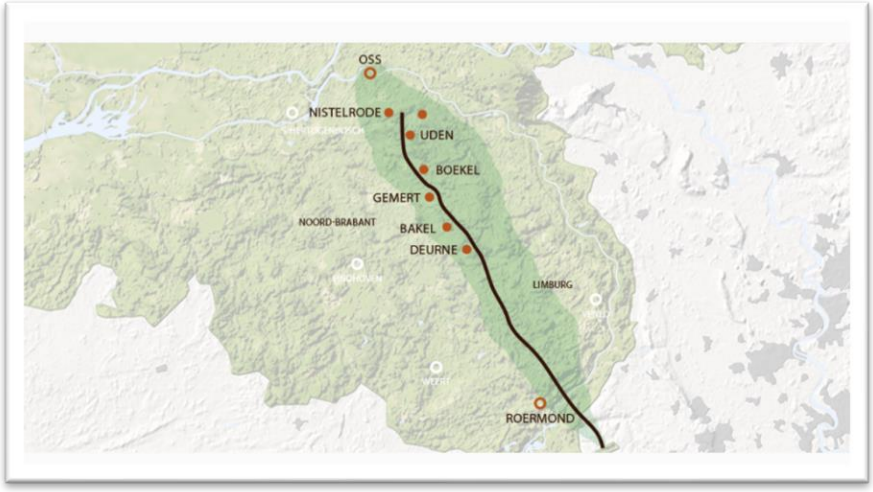

Figuur 3 Kaartje Peelrandbreuk Bron: IVN Natuureducatie Bernheze 'Geopark Peelhorst'

Figuur 4 en 5 Brabantiae pars Orientalis continens Territoria Oostervici. Maselandiae Campiniae.. Peellandiae. Ravesteini. Kuyckianae. Comitatus Hornanum et Meganum Locumq. illum Paludosum de Peel nuncupatum. Amstelodami Sumptibus Frederici de Wit. apud I Covens et C. Mortier.

Hieronder een uitvergroting van deze kaart. Duidelijk is te uitloper van peel te zien aan de bovenzijde. In Vorstenbosch werd destijds turf gestoken en de Peelstraat refereert daar naar.

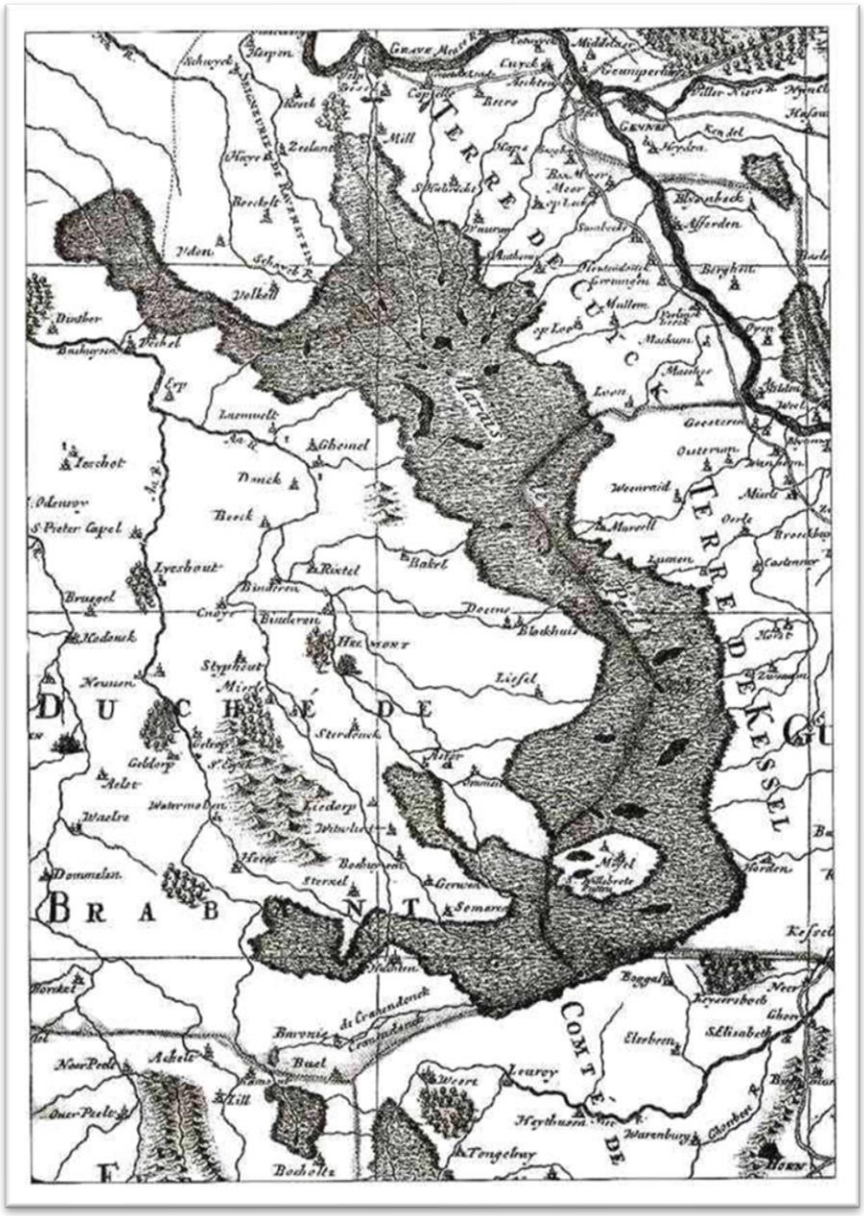

Nistelrode heeft in haar historie een aantal belangrijke mensen voortgebracht. Ik noem hier slechts onze Brabantse troubadour Ad de Laat van wie een standbeeld dat in het hart van Nistelrode werd geplaatst en Mari van de Ven, visagist en haarstylist, als één van de vele BN-ers. Ook schilder Piet Mondriaan wist Nistelrode te vinden. Hij heeft er tussen 1903 en 1905 geschilderd.
In de Encyclopedie van Noord-Brabant 2 (1984) 45 kunnen we lezen dat Zoete Lieve Gerritje, bekend van het liedje “Dat gaat naar Den Bosch toe…” een bekende Brabantse figuur geweest moet zijn die omstreeks 1490 onder Slabroek in Nistelrode zou moeten hebben gewoond. Gerrit zou een bakker of bakkersknecht zijn geweest, die als eerste suikerbrood bakte en daarmee de markten afging. Hij werd gewaardeerd om zijn 'zoete Gerritjes', suikerbroodjes.
Een paneel, waarop Gerrit staat afgebeeld, is in het educatief Bezoekerscentrum in Slabroek bij Nistelrode aangebracht en dit werd in juli 1985 onthuld. Burgemeester Fasol, toen burgemeester van de gemeente Nistelrode, later van de peelgemeente Horst, heeft hiernaar onderzoek gedaan en over verhaald.

Dit alles maakt het heel aannemelijk dat Nistelrode voor Toon Kortooms een begrip moet zijn geweest, een plaats die hij daarom ook met respect noemde in zijn roman Beekman en Beekman.

Foto 6 De stoomtram richting Oss staat stil in Nistelrode om water in te nemen.

Nistelrode was zelfs voor die tijd al goed ontsloten, vlot toegankelijk en bereikbaar met het openbaar vervoer. De tramverbinding liep van Helmond over Veghel en Uden naar Oss en door Nistelrode. Een plaats die verbinding heeft en verwantschap toont met De Peel. Een plaats die Toon met zorg selecteerde uit de meer dan 300 Brabantse dorpen en steden en die hij met zijn vader, op zoek naar afnemers van turfstrooisel, zeker wel bezocht zal hebben.

Figuur 7 Aan Nistelrode werd paginabreed aandacht besteedt in april 1929 Bron: Brabantsche Illustratie

Voor de hand ligt dat vader Wouter en Toontje Kortooms vroeger met de inwoners, zijn potentiële klanten en afnemers van turfstrooisel, een praatje gemaakt zal hebben en zij zullen, toch zeker wel onder de indruk van de toen ervaren gemoedelijkheid, hen getrakteerd hebben op een borrel. Op hun beurt zullen de Nistelrodenaren hen een bordje soep voorgezet hebben als dat buurten en handel bedrijven in de ochtend eens uitliep tot tijd voor het warme middageten. Mee eten? Bè ja wanne. Waar er zeven kunnen eten kunnen er ook acht of negen eten. “ Vat unne stoewl. Hier hedde oew burd en unne lippel en verket. “ Ach, die gemoedelijkheid en, ondanks hun armoede, toch de vrijgevigheid van dit boeren- en arbeidersvolk was hun natuur. Je kon elkaar nog wel eens nodig hebben. Burenhulp was vanzelfsprekend. Men was begaan met elkaars wel en wee. Het weven van linnen bij kaarslicht of een olielampje zorgde in de korte, vroeg donkere dagen voor wat bijverdiensten om de strenge winter door te komen.

Welnu? Kwam in Nistelrode de naam Beekman voor? Dat is zeker niet het geval. Genealogisch onderzoek bij de BHIC met trefwoorden Nistelrode en Beekman geeft 0 treffers. Ze zijn er niet. Mijn opa, Hendrikus (Hendrik, Driek) van de Ven (1885-1962), had wel een machtig imposante snor. Hij was goedlachs en was een gemakkelijk toegankelijk mens. Ook kon hij prachtig vertellen. Op zijn boerderijtje met wat ‘gemengd vee’ was het hard werken om de kost te verdienen, zoals ook de klotstekers in de Peel onder barre omstandigheden noeste arbeid moesten verrichten om hun kost te verdienen. Het was niet anders in die tijd. Armoe troef!
Hendrikus van de Ven was geen Mathieu Beekman. Die Brabantse gemoedelijkheid waar (Ma)Thieu Sijbers, de grote Brabantse woordkunstenaar, over zingt in zijn lied “ Dè moete we on zien te haauwe ” kwam je zeker wel bij de familie Van de Ven tegen.
“*Keurde op Asten op in, of op Uuje op on, krijgde lichelijk buurt onderwege. Want wor Brabanders wone en Brabanders gaon, komde aalt nog gemoedelijkhèd teege ….”.*

Mijn opa Driek was gemoedelijk en zacht van karakter. Hij had altijd tijd, nee, hij maakte desnoods tijd. In voor 'wè buurt', thuis en onderweg. Hij at de soep uit het bord dat zijn vrouw, mijn oma Tonna, hem voorzette. Zonder servet en zonder knoeien. Al voordat de damp van de 'betazzie' de zolder van het lage plafond in d'n herd had bereikt was het eten al grotendeels op.
" Vlug eters zijn vlug werkers " was een gevleugelde uitspraak in onze familie.
In zijn diensttijd bij de LandWeer was mijn opa een manmoedig en onverschrokken kanonnier. Op een dienstfoto van mei 1915 komen we hem tegen, met een wonderbaarlijk grote snor.

Figuur 8 Hendrikus van de Ven 1885 - 1962

Zijn broer Johannes, Hasoom voor mij, is wellicht de door Kortooms genoemde ' Jan '. Jan is molenaar; Hasoom zag zeker ook wel de molen van binnen. Hij was immers een tijd lang bakkersknecht bij de bakkerij van Wouters en zal zeker wel eens onder het meelstof gezeten hebben. Zijn broer en "Beekman" Martinus Josephus (Tiesoom) woonde, na zijn huwelijk, met zijn gezin onder Bedaf in Uden. Zijn vrouw, Cornelia, kwam uit Nistelrode en schreef met haar meisjesnaam Van Beek!
Mijn opa maakte deel uit van een gezin van acht kinderen waarvan drie kinderen al vroeg kwamen te overlijden. Daar werd in die tijd niet of nauwelijks meer over gesproken. Rouw kende haar tijd; het leven moest door. Kindersterfte[1] kwam in nagenoeg elk gezin voor.
Desondanks vormden zij, samen met hun ouders, een blijmoedig, zeven telgen tellend, gezin.

Onomstotelijk bewijs? Misschien wel, misschien niet, wie het weet mag het zeggen. Het kan en past hier zeker wel. Met een redelijk aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kan het niet anders of de schrijversfantasie van Toon moet eens geprikkeld zijn geworden door telgen van de Familie Van de Ven. Zonder 'skon, gemoedelijk Nisserois vollek' kan toen niet zomaar die bestseller geschreven zijn.

Dit artikel is geschreven door Harrie van Grinsven. Hij werd bij zijn doop vernoemd naar zijn grootvader Driek van de Ven (Hendrik), een gemoedelijke Brabantse mens uit Nistelrode. Harrie heeft schrijver Toon Kortooms in de jaren tachtig van de vorige eeuw ontmoet bij een lezing over en door de schrijver over hemzelf en zijn werk. Harrie is amateur genealoog, mede oprichter van heemkundekring "Nistelvorst" in Nistelrode – Vorstenbosch. Hij doet historisch onderzoek en publiceert daarover. Zie ook: www.nisterle.nl
Noot: Ook Harrie is een groot soepliefhebber; mogelijk zit het in de genen.

[11] Zie mijn publicatie over dokter Van Binsbergen en de kindersterfte rond 1900 in Nistelrode.

Bronnen:

1. https://nl.wikipedia.org/wiki/Griendtsveen
2. www.toonkortoomspark.nl
3. https://nl.wikipedia.org/wiki/Griendtsveen
4. https://www.deurnewiki.nl/wiki/index.php/Antonius_Johannes_Kortooms_(1916-1999)
5. https://www.fasol.nl/piet-mondriaan-nistelrode/
6. https://willemvanzeeland.com/2015/04/04/mondriaan-in-brabant/
7. https://www.bossche-encyclopedie.nl/personen/gerritje,%20zoete%20lieve.htm
8. https://nl.wikipedia.org/wiki/Nistelrode
9. https://natuurgidsencursus-ml.nl/wp-content/uploads/2019/05/PEELRANDBREUK_1-1.pdf
10. https://www.ivn.nl/afdeling/bernheze/nieuws/geopark-peelhorst
11. https://www.youtube.com/watch?v=Y3i3BgqXoxs
12. https://www.braboland.nl/brabantse_plaatsen.htm
13. http://www.brabantbekijken.nl/2016/05/voor-nistelrode-gaat-de-wereld-open.html